

מי היא הסתונית הראשונה לפרוח ? על סתונית

הקליפות

אבי שמידע, חוג כלנית, המחלקה לאבולוציה ואקולוגיה והמרכז לרציונליות,
האוניברסיטה העברית בירושלים - avi.shmida@gmail.com

התצפית: 25.8.2023

פרסום: 21.9.2023

תקציר: הסתונית הראשונה לפרוח בישראל היא סתונית הקליפות הפורחת בהר-הנגב ללא תלות בגשם בתחילת חודש ספטמבר. אך המטיילים בארצות הים-התיכון ובמרכז אירופה וודאי שמו לב כי בגינות רבות ובשדרות הערים מציצה לפתע ללא עלווה מין סתונית בעלת פרחי "ענק", היא **סתונית סתונית** *Colchicum autumnale*. זהו מין סתונית הגדל בר בהרי דרום אירופה ובתורכיה ופורח ללא עלים. כבר בחודש אוגוסט. המטיילים בהרי הקצ'קר והרי הטאורוס בתורכיה פוגשים את הסתונית הסתונית וקרוביה בדשאים אלפיניים בכתמים ורוד חזק ועד לבנבן חיזור.

=====

חובבי הטבע, הצמחים והמציאות מתחרים ביניהם על מציאת מינים נדירים ומועדי פריחה קיצוניים; בין התחרויות ההיחביות השכיחות היא ה"תחרות" מי ימצא את הסתונית הראשונה לפרוח? הסתונית הראשונה לפרוח בישראל היא סתונית הקליפות הפורחת בהר-הנגב ללא תלות בגשם בתחילת חודש ספטמבר. אך המטיילים בארצות הים-התיכון ובמרכז אירופה וודאי שמו לב כי בגינות רבות ובשדרות הערים מציצה לפתע ללא עלווה מין סתונית בעלת פרחי "ענק", היא **סתונית סתונית** *Colchicum autumnale*. זהו מין סתונית הגדל בר בהרי דרום אירופה ובתורכיה ופורח ללא עלים (תכונה המכונה ב"מדעית" בשם **היסטרנטיות**). כבר בחודש אוגוסט. המטיילים בהרי הקצ'קר והרי הטאורוס בתורכיה פוגשים את הסתונית הסתונית וקרוביה בדשאים אלפיניים בכתמים ורוד חזק ועד לבנבן חיזור.

סתווית סתווית *Colchicum autumnale* פורחת בגינות אמסטרדם, הולנד בתאריך 24.8.2023 (צילם א.ש.). משמאל - סתווית הקליפות פורחת בבור-חמת בהר הנגב במחצית חודש דצמבר, צילם עוז גולן ©.

רוב מיני הגיאופיטים (צמחי בצל ופקעת) פורחים בחבל הים-תיכוני, ללא תלות אם היה גשם או לאו. מנגנון הופעת הפרחים תלוי בשני גורמי סביבה עיקריים: התקצרות אורן היום והתקררות שכבת הקרקע העליונה בה מונחים הפקעות והבצלים. התקצרות אורך היום תלויה במעלות הרוחב ועל כן נצפה שבאותו מין מצח, כמו למשל סתווית סתווית האוכלוסיות היותר צפוניות יתחילו לפרוח מוקדם יותר. הרי זה אתגר למטיילים ברחבי אירופה לבדוק ולדווח (פרט לביקור במוזיאונים וחנויות יוקרה...) האם נכונה ההכללה כי סתווית סתווית פורחת קודם בשדרות דנמרק ופולין לפני דרום צרפת ואיטליה ?

לגבי המשתנה הסביבתי השני המשפיע על מועד הפריחה - טמפרטורות נמוכות - הבדיקה בטבע יותר קלה; אנו צפויים לראות את תחילת הפריחה של סתווית הקליפות, סתווית ירושלים וסתווית מול-הלבנון (כולן מינים היסטורנתיים) מתחילים לפרוח קודם בראשי ההרים ורק מאוחר יותר למרגלותיהם. ואכן כך קורה בהר-החרמון עת סתווית מול-הלבנון מתחילה לפרוח כבר עכשו (19.9.2023, עדיין לא נרשמה אפילו תצפית אחת שלה השנה, תשפ"ד) באזור מצפה-שלגים וכך קורה לסתווית הקליפות בנגב ובאדום: ראשוני סתווית הקליפות פורחים כבר בתחילת אוגוסט ברכס א-שארה מעל פטרה ברום 1650 מטר ובהר-הנגב, ברום של 1-30 - 900 מטר פורחת סת.הקליפות תמיד בראשית ספטמבר. השנה צולם הפרט הראשון לפרוח רק בתאריך 15.9.2023 ליד בור חמת ובהר-רמון. ושאר נפלאות מועדי פריחת הסתוויות בעונת הסתיו של ארצנו, הרי הם רשומים באלפי תמונות ותצפיות הנמצאים במאגרי המידע הדיגיטליים של "האפליקציות השכיחת בישראל" וגם במוחות של חובבי הטבע - אלא שאתגר גדול הוא לסכום אותן בצורה יעילה וחכמה ולהביאן בכתב בפני הקוראים.

סתוונית הקליפות פורחת בספטמבר באוגוסט ובספטמבר בהרי א-שארה ובהר-הנגב: מימין לשמאל: פרט של סתוונית קליפות (מקור מהר-הנגב) פורח בגן-הבוטני ללא עלים בחודש ספטמבר. תמונה 2,3: סתוונית קליפות פורחת ברום הרי-אדום בתחילת אוגוסט והעלים יוצאים רק בחודש פברואר (צילם א.ש.). תמונה 4: סתוונית הקליפות בהר-הנגב, צלמה גלית משה ©.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: שמידע א 2023 מי היא הסתוונית הראשונה לפרוח ? על סתוונית הקליפות ,
כתב-עת כלנית מס.8

=====